

วารสารสมุนไพร

ธงชัย สุขเสวต*

รัชณี จันทร์เกษ†

ผกากรอง ขวัญข้าว‡

คอลัมน์วารสารสมุนไพรการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก มีจุดมุ่งหมายเพื่อนำเสนอเอกสาร
สิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้อง เพื่อรวบรวมไปจัดพิมพ์เป็นเล่มสารสนเทศของข่ายงาน ซึ่งหวังว่าจะเป็นประโยชน์ในการ
ค้นเอกสารอ้างอิงและการวิจัยไม่ซ้ำซ้อน รวมทั้งช่วยให้ผู้เกี่ยวข้องสามารถลดภาระในการติดตามความก้าวหน้า
ทางวิชาการ หรือติดตามเรื่องที่สนใจในทางลุ่มลึกต่อไป.

ข้อมูลทางพฤกษศาสตร์และฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาของ ต้นชุมเห็ดเทศ (*Senna alata* (L.) Roxb.)*

Oluwole Solomon Oladeji^{*†}, Funmilayo Enitan
Adelowo[†], Abimbola Peter Oluyori^{*}, Deborah
Temitope Bankole^{*}

^{*} *Natural Products Research Unit, Industrial
Chemistry Programme, Department of Physical
Sciences, Faculty of Pure and Applied Sciences,
Landmark University, Omu-Aran, Nigeria.*

[†] *Department of Pure and Applied Chemistry,
Faculty of Pure and Applied Sciences, Ladoko
Akintola University of Technology, PMB 4000,
Ogbomoso, Nigeria.*

*Evidence-Based Complementary and Alterna-
tive Medicine. 2020 Feb 20; 2020: 2580259. doi:
10.1155/2020/2580259.*

* คณะเภสัชศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

† กองวิชาการและแผนงาน กรมการแพทย์แผนไทยและ
การแพทย์ทางเลือก

‡ โรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยภูเบศร

ชุมเห็ดเทศ มีชื่อทางวิทยาศาสตร์ว่า *Senna
alata* (L.) Roxb. หรือ *Cassia alata* เป็นพืชสมุนไพร
ที่พบปลูกกระจายทั่วไปอยู่ตามภูมิภาคต่าง ๆ ในเขต
ร้อนชื้น เช่น เอเชีย แอฟริกา อเมริกากลาง หมู่เกาะ
ในแคริบเบียน อเมริกาใต้ หมู่เกาะในแปซิฟิก และ
ออสเตรเลีย เป็นต้น โดยจัดอยู่ในวงศ์ Fabaceae
(Leguminosae) วงศ์ย่อย Caesalpinioideae โดย
ผู้เขียนบทความปริทัศน์ฉบับนี้ ได้พยายามรวม
รวมความรู้ที่เกี่ยวข้องกับต้นชุมเห็ดเทศ ที่พบใน
ฐานข้อมูลต่าง ๆ โดยรวบรวมและสรุปข้อมูลทาง
พฤกษศาสตร์ (Botany), อนุกรมวิธาน (Taxonomy),
การกระจายตัวตามภูมิภาค (Geographical Distri-
bution), และการใช้ทางพฤกษศาสตร์ชาติพันธุ์
(Ethnobotanical Uses) ตลอดจนฤทธิ์ทาง
เภสัชวิทยาของต้นชุมเห็ดเทศ จากส่วนต่าง ๆ ของ
ต้นชุมเห็ดเทศ ทั้ง ใบ ดอก กลีบดอก ผล เปลือก ราก
เป็นต้น โดยพบฤทธิ์ทางเภสัชวิทยาหลายด้าน ได้แก่
ฤทธิ์ต้านเชื้อแบคทีเรีย (antibacterial activities),
ฤทธิ์ต้านเชื้อไวรัส (antiviral activities), ฤทธิ์ต้าน
เชื้อรา (antifungal activities), ฤทธิ์ต้านเชื้อมาลาเรีย

(antimalarial activities), ถ่ายพยาธิ (anthelmintic activities), ฤทธิ์รักษาโรคผิวหนัง (dermatophytic activities), ฤทธิ์ต้านออกซิเดชัน (antioxidant activity), ฤทธิ์ต้านโรคเบาหวาน (antidiabetic activity), และ ฤทธิ์ลดไขมันในเลือด (antihyperlipidemic activity) เป็นต้น นอกจากนี้ยังได้รวบรวมข้อมูลสารสำคัญ ข้อมูลทางด้านพิษวิทยา และสารอาหารในชุมเห็ดเทศนี้ไว้ด้วย ซึ่งข้อมูลเหล่านี้บ่งชี้ยืนยันฤทธิ์การใช้ชุมเห็ดเทศมาเป็นสมุนไพร โดยแพทย์พื้นบ้าน และแพทย์ประเพณี และแสดงให้เห็นความสำคัญทางการแพทย์ของพืชสมุนไพรชนิดนี้ ที่ จะทำการวิจัยและพัฒนาต่อไปเพื่อนำมาใช้เป็นการแพทย์แผนปัจจุบันได้ในอนาคต

* Oladeji OS, Adelowo FE, Oluyori AP, Bankole DT. *Ethnobotanical description and biological activities of Senna alata. Evidence-Based Complementary and Alternative Medicine. 2020 Feb 20; 2020: 2580259. doi: 10.1155/2020/2580259.*

ฤทธิ์ต้านเชื้อมาลาเรียของสารสกัดใบชุมเห็ดเทศ ในสัตว์ทดลอง*

Francis O Atanu^{*}, Damilare Rotimi[†], Omotayo B Ilesanmi[‡], Jamila S Al Malki[§], Gaber E Batiha[¶], Precious A Idakwoji^{*}

*Department of Biochemistry, Faculty of Natural Sciences, Kogi State University, Anyigba, Nigeria.

†Department of Biochemistry, Faculty of Pure and Applied Sciences, Landmark University, Omu-Aran, Kwara State, Nigeria.

‡Department of Biochemistry, Faculty of Science, Federal University Otuoke, Yenagoa, Bayelsa State, Nigeria.

§Department of Biology, College of Sciences, Taif

University, Taif, Saudi Arabia.

¶Department of Pharmacology and Therapeutics, Faculty of Veterinary Medicine, Damanshour University, Damanshour, Albeheira, Egypt.

Journal of Evidence-Based Integrative Medicine. 2022 Jan-Dec; 27: 1-7. doi: 10.1177/2515690X221116407.

ชุมเห็ดเทศ (*Senna alata* (L.) Roxb. หรือ *Cassia alata*) วงศ์ Fabaceae (Leguminosae) เป็นพืชสมุนไพรที่พบกระจายทั่วไปอยู่ตามภูมิภาคต่าง ๆ ในเขตร้อนชื้น ซึ่งมักจะพบการระบาดของโรคมาลาเรีย โดยที่ใบชุมเห็ดเทศมีการใช้ทางการแพทย์พื้นบ้านในการรักษาโรคหลายชนิด รวมทั้งยังมีการศึกษาฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา พบว่ามีฤทธิ์ในหลายด้าน โดยเฉพาะฤทธิ์ในการต้านเชื้อโรคต่าง ๆ เช่น ฤทธิ์ต้านเชื้อแบคทีเรีย (antibacterial activities), ฤทธิ์ต้านเชื้อไวรัส (antiviral activities), ฤทธิ์ต้านเชื้อรา (antifungal activities), ฤทธิ์ต้านเชื้อมาลาเรีย (antimalarial activities) เป็นต้น โดยเฉพาะฤทธิ์ต้านเชื้อมาลาเรีย ที่นักวิจัยกลุ่มนี้สนใจและทำการศึกษา เนื่องจากโรคมาลาเรียเป็นปัญหาทางสุขภาพอย่างมาก และมีอัตราการเสียชีวิตของผู้ป่วยสูงในแอฟริกา ที่มีวิจัยกลุ่มนี้จึงศึกษาทางพิษเคมีและผลของสารสกัดจากใบชุมเห็ดเทศในประเทศไนจีเรีย ในการต้านออกซิเดชัน และผลในการป้องกันและการรักษาหนูเมิร์สที่ทำให้ติดเชื้อมาลาเรีย ชนิด *Plasmodium berghei* ผลการศึกษาทางพิษเคมี พบว่า สารสกัดใบชุมเห็ดเทศ มีสารต่าง ๆ มากมาย ได้แก่ สารในกลุ่ม alkaloids, flavonoids, phenolics, tannins, terpenoids, saponins, steroids และ cardiac glycosides และพบฤทธิ์ต้านออกซิเดชันของสารสกัดใบชุมเห็ดเทศในหลอดทดลอง และในหนูทดลอง สำหรับการศึกษากันและการรักษาหนู

เมาส์ที่ทำให้ติดเชื้อมาลาเรีย ด้วยสารสกัดชุมเห็ดเทศ พบว่า สารสกัดใบชุมเห็ดเทศสามารถลดปริมาณเชื้อมาลาเรียในกระแสเลือด และเพิ่มค่าเฉลี่ยของเวลาที่อยู่รอด (Mean survival time) ได้ รวมทั้งมีศักยภาพที่จะทำให้ผลทางชีวเคมีในเลือดที่เปลี่ยนแปลงจากการติดเชื้อมาลาเรีย กลับดีขึ้นได้ในหนูทดลอง จากผลการศึกษานี้ทำให้เห็นศักยภาพของสารสกัดใบชุมเห็ดเทศในการต้านเชื้อมาลาเรีย ซึ่งอาจนำมาพัฒนาต่อเพื่อหาสารสำคัญที่จะนำมาศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาต่อเป็นยาได้ในอนาคต

* *Atanu FO, Rotimi D, Ilesanmi OB, Al Malki JS, Batiha GE, Idakwoji PA. Hydroethanolic Extracts of Senna alata Leaves Possess Antimalarial Effects and Reverses Haematological and Biochemical Perturbation in Plasmodium berghei-infected Mice. Journal of Evidence-Based Integrative Medicine. 2022 Jan-Dec; 27: 1-7. doi: 10.1177/2515690X221116407.*

ผลยับยั้งของสารสกัดใบชุมเห็ดเทศต่อการแพร่กระจายของเซลล์มะเร็งกระดูกชนิด Chondrosarcoma SW1353 เพาะเลี้ยง*

Athicha Kittiwattanokhun^{*}, Siritron Samosorn[†], Sukanda Innajak^{*}, Ramida Watanapokasin[‡]

^{*} *Department of Biochemistry, Faculty of Medicine, Srinakharinwirot University, Bangkok, Thailand*

[†] *Department of Chemistry and Center of Excellence for Innovation in Chemistry, Faculty of Science, Srinakharinwirot University, Bangkok, Thailand*

[‡] *Department of Biochemistry, Faculty of Medicine, Srinakharinwirot University, Bangkok, Thailand*

Biomedicine and Pharmacotherapy. 2021 May; 137: 111337. doi: 10.1016/j.biopha.2021.111337.

ชุมเห็ดเทศ (*Senna alata* (L.) Roxb. หรือ *Cassia alata*) วงศ์ Fabaceae (Leguminosae) เป็นพืชสมุนไพรที่พบกระจายทั่วไปอยู่ตามภูมิภาคต่าง ๆ โดยส่วนใบจะมีการนำมาใช้ทางการแพทย์พื้นบ้าน การแพทย์ประเพณี และการแพทย์แผนไทยในการรักษาโรคต่าง ๆ ในการศึกษาฤทธิ์ของสารสกัดจากใบชุมเห็ดเทศก็พบฤทธิ์ต่าง ๆ ได้แก่ ฤทธิ์ต้านการอักเสบ (anti-inflammation), ฤทธิ์ต้านออกซิเดชัน (antioxidant), ฤทธิ์ต้านเชื้อแบคทีเรีย (antibacterial), ฤทธิ์ต้านเชื้อรา (antifungal), ฤทธิ์ต้านปรสิต (antiparasitic) และฤทธิ์ต้านมะเร็ง (anticancer) นักวิจัยกลุ่มนี้จึงสนใจทำการศึกษาผลของสารสกัดใบชุมเห็ดเทศที่มีต่อการแพร่กระจาย (metastasis) ของเซลล์มะเร็งกระดูกชนิด chondrosarcoma ซึ่งเกิดมาจากเซลล์กระดูกอ่อน (chondrocyte) มะเร็งกระดูกชนิดนี้พบมากประมาณ ร้อยละ 20 ของมะเร็งกระดูกชนิดต่าง ๆ และมะเร็งกระดูกชนิดนี้ยังสามารถแพร่กระจายไปยังอวัยวะอื่น ๆ ซึ่งทำให้ผู้ป่วยถึงแก่ความตายได้โดยทำการศึกษาในเซลล์มะเร็งเพาะเลี้ยง chondrosarcoma SW1353 ผลการศึกษาพบว่า สารสกัดในความเข้มข้นสูง มากกว่า 125 ไมโครกรัม/มิลลิลิตร มีความเป็นพิษต่อเซลล์มะเร็งเพาะเลี้ยง chondrosarcoma SW1353 สารสกัดความเข้มข้น 50-150 ไมโครกรัม/มิลลิลิตร มีฤทธิ์ลดการแพร่กระจายของเซลล์มะเร็งเพาะเลี้ยง chondrosarcoma SW1353 ได้ และนักวิจัยยังได้ศึกษาถึงกลไกการลดการแพร่กระจายของเซลล์มะเร็งเพาะเลี้ยงชนิดนี้ด้วยผลการศึกษาครั้งนี้เป็นข้อมูลสำคัญที่จะใช้ในการพัฒนาสารสกัดและสารสำคัญในสารสกัดใบชุมเห็ดเทศเพื่อนำมาใช้ในการรักษาป้องกันการแพร่กระจายของเซลล์มะเร็งชนิด chondrosarcoma ต่อไปในอนาคต

*Kittiwattanokhun A, Samosorn S, Innajak S, Watanapokasin R. Inhibitory effects on chondrosarcoma cell metastasis by *Senna alata* extract. *Biomedicine and Pharmacotherapy*. 2021 May; 137: 111337. doi: 10.1016/j.biopha.2021.111337.

การใช้ยาต้มใบชุมเห็ดเทศในการรักษาโรคกลาก หนูมาน (*Tinea imbricata*) ในชนเผ่าทางตอนใต้ของประเทศฟิลิปปินส์*

Kathleen May V Eusebio-Alpapara^{*}, Belen L Dofitas^{*}, Cherry Lou A Balita-Crisostomo^{*}, Giselle Marie S Tioleco-Ver^{*}, Lilibeth E Jandoc[†], Ma Lorna F Frez^{*}

^{*}Department of Dermatology, University of the Philippines-Philippine General Hospital, Manila, Philippines

[†]Rural Health Unit, Municipality of Kiamba, Philippines

Mycoses. 2020; 63: 1226-34. doi: 10.1111/myc.13159.

กลากหนูมาน (*Tinea imbricata*) เป็นกลากที่ลำตัวชนิดหนึ่ง ที่เกิดจากเชื้อรา *Trichophyton concentricum* ที่มีรายงานพบครั้งแรกและมีการระบาดในชนเผ่าทางตอนใต้ของประเทศฟิลิปปินส์ ซึ่งต้องทำการรักษาด้วยยาต้านเชื้อรา และพบการเป็นซ้ำได้บ่อยครั้ง นอกจากนี้ยารักษาเชื้อรานี้ก็มีราคาแพง ทำให้การเข้าถึงยาของประชากรชนเผ่าในชนบททางตอนใต้ของฟิลิปปินส์ได้ยาก จึงต้องหาทางเลือกที่จะใช้ในการรักษาผู้ป่วยที่เป็นกลากหนูมานในชนเผ่าเหล่านี้ ซึ่งมีรายงานการใช้ยาต้มใบชุมเห็ดเทศ (*Senna*

alata leaf decoction) ในการรักษาโรคกลาก รวมทั้งกลากหนูมาน และการศึกษาที่ผ่านมาพบว่า สารสกัดจากใบชุมเห็ดเทศมีฤทธิ์รักษาโรคผิวหนัง ด้านเชื้อแบคทีเรียและเชื้อราได้ ทำให้นักวิจัยกลุ่มนี้สนใจที่จะนำยาต้มใบชุมเห็ดเทศมาใช้ในการรักษาโรคกลากหนูมาน ในผู้ป่วยชนเผ่าในชนบททางตอนใต้ของฟิลิปปินส์ โดยทำการศึกษาในผู้ป่วยจำนวน 20 คน ผู้ป่วยจะได้รับการสอนให้ทายาต้มใบชุมเห็ดเทศด้วยตนเอง และให้ทายาต้มใบชุมเห็ดเทศที่รอยโรคทุกวัน หลังอาบน้ำ เป็นเวลา 4 สัปดาห์ ผลการศึกษาพบว่า ขนาดรอยโรคกลากหนูมานลดลง ความรุนแรงของโรคลดลง มีผู้ป่วย 8 คน (ร้อยละ 40) ที่มีการตรวจขุยผิวหนังเพื่อช่วยวินิจฉัยโรคกลากด้วยโปแตสเซียมไฮดรอกไซด์เป็นลบ โดยไม่พบมีอาการข้างเคียงจากการใช้ยาต้มนี้ ผู้ป่วยที่อาการดีขึ้นจากการทายาต้มนี้ได้รับคำแนะนำให้ใช้ต่อเนื่องหลังอาบน้ำต่อไป หลังสิ้นสุดการศึกษา โดยในระยะเวลา 1 ปีที่ทายาต้มอย่างต่อเนื่อง ไม่พบการเกิดโรคซ้ำอีกตลอดทั้งปี การศึกษานี้ช่วยให้เห็นถึงศักยภาพของการรักษาทางเลือกของผู้ป่วยในชุมชนที่ห่างไกล โดยการเตรียมยาต้มในชุมชน เพื่อการรักษาโรคกลากหนูมานด้วยตนเองได้ แต่ก็อาจต้องทำการศึกษาเพิ่มเติมทางคลินิกถึงประสิทธิผลการรักษาของยาต้มใบชุมเห็ดเทศ เพื่อให้หน่วยงานทางสาธารณสุขสนใจและใช้ในการส่งเสริมให้ชุมชนห่างไกลทายาต้มนี้เพื่อรักษาโรคนี้ด้วยตนเองในอนาคต

*Eusebio-Alpapara KMV, Dofitas BL, Balita-Crisostomo CLA, Tioleco-Ver GMS, Jandoc LE, Frez MLF. *Senna (Cassia) alata* (Linn.) Roxb. leaf decoction as a treatment for tinea imbricata in an indigenous tribe in Southern Philippines. *Mycoses*. 2020; 63:1226-34. doi: 10.1111/myc.13159.